

כשיעור כביצה.

במאי קא מיפלגו?

בדרש הפסוק "ואכלת ושבעת, וברכת".

רבי מאיר סבר: "ואכלת" זו אכילה, "ושבעת" — זו שתיה. וסתם "אכילה" היא בכזית.

ורבי יהודה סבר: "ואכלת ושבעת" — אכילה שיש בה שביעה, ואי זה — זה כביצה.

ואי סלקא דעתך כותבת הגסה שאמרו במשנתנו שחייבים עליה ביום הכיפורים היא יתירה מכביצה, אבל על אכילת כביצה לא מתחייבים, תיקשי:

השתא אכילה בשיעור כביצה שבועי משבעא, שחייבים לברך עליה ברכת המזון, היות וקורים בה "ושבעת", אכילה שיש בה שביעה.

ואם כן, היתכן כי דעתא, דעתו של האדם לא מיתבא, אינה מתיישבת בשיעור שכזה? והרי השיעור ליישוב הדעת מהרעב הוא פחות משיעור השביעה!

אלא, לאו, שמע מינה: כותבת הגסה שאמרו היא פחות מכביצה.

ולכן, שיעור כביצה — משבעא, ורק אז חייבים בברכת המזון לרבי יהודה.

ושיעור ככותבת, הפחות ממנו, מיתבא דעתיה, ולכן חייבים עליו ביום הכיפורים.

עוד שנינו בענין שיעורים:

א-9 תניא, רבי אומר כל השיעורין של אוכלין — כולן בכזית.

חזין מטומאת אוכלין ששיעורה בכביצה.

לפי שינייה הכתוב במשמעון, בלשונם של טומאות אוכלין, שכתב "מכל האוכל אשר יאכל" ולא הסתפק הכתוב במילים "מכל האוכל", וכפי שיתבאר להלן, ולכן שינוי חכמים בשיעורן של הטומאות הללו.

וראיה לדבר ששינוי המשמעות בכתוב מביא לשינוי השיעור בשיעור, הוא שיעור האכילה ביום הכפורים.

ומבאר הגמרא: מאי שינה הכתוב במשמעון ביום הכיפורים?

יש לנו ללמוד את השינוי, מלשון הכתוב "כי כל הנפש אשר לא תענה", שנקט הכתוב לשון זה במקום שיאמר בפשטות, לענין אכילה ביום הכיפורים: "כי כל הנפש אשר לא תאכל".

ומאי שינוי חכמים בשיעוריה של יום הכיפורים?

שיעור אכילתו הוא ככותבת.

ומאי, למה הוצרכנו להביא ראיה, ומה ראיה יותר יש לדבר מיום הכפורים? והרי השינוי בטומאת אוכלים כשלעצמו, דיו לשנות את שיעור טומאת אוכלים כמו ביום הכיפורים?

דאי מהתם, מהשינוי במשמעות טומאת אוכלים גרידא, הוה אמינא: אורחא דקרא הוא לומר "מכל האוכל אשר יאכל", ואין מכאן ראיה לשינוי השיעור. ולכן הבאנו ראיה מיום הכיפורים, היות ששם שינוי הלשון הוא יותר משמעותי.

ועכשיו מבאר הגמרא:

ונמצא שהשיבה הגמרא על דרשתו של רבי אבהו בשם רבי אלעזר תשובה שאין לתרצה.

ומוסיפה הגמרא, כי רבי אבהו דידיה, בעצמו — אמר, דרש זאת בצורה אחרת:

“מכל האכל אשר יאכל” — אוכל שאתה אוכלו בבת אחת!

ושיערו חכמים שאין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת.

אמר רבי אלעזר: האוכל חלב בשוגג בזמן הזה, שאינו יכול להביא קרבן חטאת על אכילתו — צריך שיכתוב לו את שיעור אכילתו. כי שמא יבא בית דין אחר, וירבה בשיעורין, וכמו שמפרשת הגמרא.

והוינן בה: מאי “ירבה בשיעורין”?

אי נימא דמחייבי בית הדין בעתיד קרבן אכזית שהוא קטן מהשיעור כזית הבינוני [הנקרא “אגור”] הנקוט בידינו כיום.

אין לו לחשוש לכך! היות והוא לא יתחייב בעתיד להביא חטאת.

כי והתניא: נאמר בחיוב קרבן חטאת [ויקרא ד] “אשר לא תעשינה בשגגה, ואשם”.

והרשינו: אדם השב מידיעתו, שחטאו הוא רק מחסרון ידיעה, וביודעו הוא שב מחטאו, הרי הוא מביא קרבן על שגגתו.

אבל אם הוא לא שב מידיעתו, והיינו, שגם אילו ידע את אשר הוא עושה הוא גם היה חוטא — אין הוא מביא קרבן על שגגתו.

ואדם בימינו, שיודע כי עונש הכרת על אכילת חלב הוא רק באכילת כזית בינוני

טומאת אוכלין שהיא בשיעור כביצה — מנלן?

אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: דאמר קרא בטומאת אוכלים [ויקרא יא] “מכל האכל אשר יאכל”, ומשמעותו היא שיש באוכל שיעור של “אוכל הבא מחמת אוכל”!

ואיזה זה אוכל הבא מחמת אוכל — זו ביצת תרנגולת.

והוינן בה: ואימא שיעור גדי, שגם הוא אוכל הבא מחמת אוכל.

ומשינן: אין הגדי קרוי “אוכל”, שהרי הוא מחוסר שחיטה.

ופרכינן: ואימא שיעור בן פקועה [ולד הנמצא חי במעי אמו לאחר שנשחטה, שהוא מותר באכילה בלא שחיטה]!?

ומשינן: עדיין הוא טעון קריעה, כדי להוציא את דמו, ואסור לאוכלו חי כמות שהוא, ולכן אינו נקרא אוכל.

ותו פרכינן: ואימא שיעור ביצה גדול, כמו ביצת עוף הנקרא בר יוכני, שהוא שיעור גדול יותר מביצת עוף רגיל!?

ומשינן: כך הוא הכלל כאשר יש ללמוד אותו ענין, בשתי אפשרויות:

תפסת מרובה — לא תפסת.

תפסת מועט — תפסת.

ועתה פרכינן לפי הכלל הזה:

ואימא שיעור קטן יותר, של ביעתא ביצה דציפורתא, של ציפור קטנה, [דזוטר טובא, ששיעורה קטן ביותר. רש”י לא גרס זאת].

[“אגוריי”], וכפי שמורה בית הדין בזמנינו, הרי הוא לא ימנע [מחמת חומר עונש הכרת] לאכול חלב בשיעור קטן מזה, בודעו שאין חייבים כרת על שיעור פחות מכזית בינוני [“אגוריי”].

אלא, לכן יש לו לכתוב את שיעור אכילתו, שמא לעתיד לבוא יקרה, **דלא מחייבי בית דין** שיהיו אז קרבן — **עד דאיכא כזית גדול**, ולא על זית בינוני.

ולכן, אדם בזמנינו, האוכל חלב בשיעור כזית בינוני, לא יכתוב לעצמו שהוא חייב חטאת, אלא יכתוב את שיעור אכילתו. כי שמא יהיה פטור עליו לפי הוראת בית הדין שיהיה בימים ההם, ואם יביא בכל זאת חטאת, נמצא שיביא חולין בעזרה!

ועתה מבררת הגמרא את ההוה אמינא:

ולמאי דפליק אדעתיה מעיקרא, דמחייבי בית הדין בעתיד קרבן אכזית קטן — מאי, כיצד יכולנו להבין את מה שאמר רבי אלעזר שיש לחשוש שמא בית הדין בעתיד “ירבה בשיעורין”?

ומבאר הגמרא: לפי ההוה אמינא הבנו שיש לו לכתוב את שיעור אכילתו ולא להסתפק בכתיבת חיובו בחטאת, כי **שמא ירבה בקרבנות**, יותר ממה שהוא חושב עתה, מחמת הקטנת השיעורין.

כי יתכן שחייב באכילתו הזאת שתי חטאות על אכילת שני כזיתים ולא חטאת אחת על אכילת זית אחד בלבד [וכגון שיש דבר המחלק את ההעלם שבין שני הכזיתים הקטנים לשני חיובי חטאות].

אמר רבי יוחנן: שיעורין ועונשין — הלכה למשה מסיני.

ותמהה הגמרא: וכי “עונשין” הם רק מהלכה למשה מסיני? והרי **מכתב כתיבי** במפורש בתורה!?

ומשנינן: **אלא, הכי קאמר: שיעורים של עונשין** — הלכה למשה מסיני.

תניא נמי הכי: שיעורין של עונשין — הלכה למשה מסיני.

אחרים אומרים: שיעורין של עונשין — בית דינו של יעבץ [עתניאל בן קנז, שהיה השופט הראשון בימי השופטים] תיקנום.

ותמהה הגמרא: והכתיב [ויקרא כז] “אלה המצות אשר צוה ה' בהר סיני” — מלמד הכתוב שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה! וכיצד יתכן לומר שבית דינו של יעבץ תיקן את שיעורי העונשים.

ומשנינן: אכן נמסרו השיעורים בהלכה למשה מסיני. **אלא, שכחום** לשיעורים בימי אבלו של משה [עיין תמורה טז א], וחזרו בית דינו של יעבץ, ויסרום.

שנינו במשנה: השותה מלא לוגמיו.

אמר רב יהודה אמר שמואל: לא מלא לוגמיו ממש, אלא בשיעור כזה: כל שאילו יסלקנו לצד אחד, ויראה כמלא לוגמיו, חייב על שתייתו.

והוינן בה: **והא אנן תנן “מלא לוגמיו”, ומשמע ממש!?**

ומשנינן: **אימא: כמלא לוגמיו.**

מיתיבי על שמואל מהא דתניא: כמה ישתה ביום הכיפורים ויהא חייב?

ואם כן, הוזה ליה דין זה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, שהרי בית שמאי מחייבים רק על רביעית ואילו בית הלל מחייבים בפחות.

והרי שנינו במסכת עדויות את כל המקומות בהם מקילים בית שמאי מבית הלל, ודין זה לא מופיע שם?!

אמר ליה: **כי אתשיל**, כשנשאלה בבית ג-9 במדרש השאלה "כמה ישתה ויהא חייב" — לא באדם רגיל היא נשאלה, אלא באדם גדול, וכגון **בעוג מלך הבשן אתשיל**. דהו ליה בית שמאי, הסוברים שאפילו אדם שכזה חייב על שתיית רביעית, **לחומרא**. כי לבית הלל חייב רק על שתיית כמלוא לוגמיו, שהוא שיעור גדול מרביעית באדם זה, ושיטתם היא לקולא.

מתקיף לה רבי זירא: **מאי שנא** שיעור אכילה — **דכל חד וחד**, בין אדם גדול ובין אדם קטן, שיעורו הוא **בככותבת**. ומאי שנא שתיה, **דכל חד וחד** בכמלוא לוגמיו ידיה משערים, לפי בית הלל?!

אמר ליה אבוי: **קים** להו **לרבנן בככותבת** דבהכי **מיתבא דעתיה**, שכל אדם דעתו מתיישבת באכילת ככותבת. ואילו **בציר מהכי**, בפחות מככותבת **לא מיתבא דעתו**.

אבל **בשתיה** — רק בכמלוא לוגמא ידיה **מיתבא דעתיה**, אך בשתיית מים כמלוא לוגמיו **דחבריה** — **לא מיתבא דעתיה**. ולכן השיעור תלוי בכל אדם, לפי מלוא לוגמיו.

מתקיף לה רבי זירא: וכי יתכן שכל העולם כולו דעתו מתיישבת עליו **בככותבת**, וגם עוג מלך הבשן דעתו מתיישבת **בככותבת**?

בית שמאי אומרים: רביעית.

ובית הלל אומרים: מלא לוגמיו.

רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר: **כמלא לוגמיו**.

רבי יהודה בן בתירא אומר: **כדי גמיעה!**

והרי הלכה כבית הלל, והם מחייבים כמלוא לוגמיו ממש.

ומשנינן: **מי עדיפא** לשון הברייתא **ממתניתין**, דאוקימנא שאין כונת המשנה למלוא לוגמיו ממש אלא כדי שיסלק לצד אחד, **שיראה** כמלוא לוגמיו חייב.

הכי נמי בברייתא אמור שכונת הברייתא לומר: **כדי שיראה** מלוא לוגמיו כאשר יסלקנו לצידו האחד, ולא מלוא לוגמיו ממש.

ותמהינן: **אי הכי** — היינו רבי אליעזר, החולק על בית הלל ואומר "כמלוא לוגמיו"!

ומשנינן: **איכא בינייהו**, בין בית הלל לרבי אליעזר — **מלא לוגמיו דחוק**.

לבית הלל האומרים "מלוא לוגמיו", אין די בשיעור דחוק כדי לחייבו, אלא צריך שיראה בצד אחד מלוא לוגמיו ברווח.

אבל לרבי אליעזר די "כמלוא לוגמיו", גם בשיעור דחוק.

מתקיף לה רב הושעיא לשמואל: **אם כן**, כדבריך, שאין צורך כמלוא לוגמיו ממש כדי לחייבו, הרי שיעור זה הוא פחות מרביעית.